

УДК 330.341.2

Онищук В.О.*кандидат економічних наук, ректор,
ПВНЗ «Нікопольський економічний університет»***Ващук О.В.***кандидат економічних наук,
в.о. доцента кафедри менеджменту,
ПВНЗ «Нікопольський економічний університет»*

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ

В статті проаналізовано рівень та структуру доходів населення країни, динаміку мінімальної, номінальної та реальної заробітних плат за період 2010–2018 рр. Звернута увага і на зміни в структурі витрат населення. Наголошено на значному тиску на бюджет соціальної допомоги та інших трансфертних платежів, які виступають однією із основних статей витрат бюджету держави. Трансфертні платежі є частиною доходів держави, які направляються в приватний сектор для згладжування рівня нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення.

Ключові слова: доходи населення та їх диференціація, витрати населення, трансфертні платежі, майнове розширення, соціальна допомога.

ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ И ИХ ВПЛИЯНИЕ НА УРОВЕНЬ ЖИЗНИ

Онищук В.О., Ващук О.В.

В статье проанализированы уровень и структура доходов населения страны, динамика минимальной, номинальной и реальной заработной платы за период 2010–2018 гг. Обращено внимание и на изменения в структуре затрат населения. Отмечено значительное давление на бюджет социальной помощи и других трансфертных платежей, которые выступают одной из основных статей затрат бюджета страны. Трансфертные платежи являются частью доходов страны, которые направляются в частный сектор для сглаживания уровня неравномерности распределения доходов между разными слоями населения.

Ключевые слова: доходы населения и их дифференциация, затраты населения, трансфертные платежи, имущественное расслоение, социальная помощь.

FORMATION OF POPULATION INCOME AND ITS IMPACT ON THE LIVING STANDARDS

Onyshchuk V., Vashchuk O.

The article analyzes the level and structure of the population's income, the dynamics of the minimum, nominal and real wages for the period of 2010–2018. The attention is also paid to changes in the structure of population expenditure. There is a significant pressure on the budget of social assistance and other transfer payments, which are one of the main items of the budget expenditures of the state. Transfer payments are part of the state's revenues, which are sent to the private sector to smooth the level of uneven distribution of income between different segments of the population. Despite the importance of these expenditures in the budget of the country, current realities of economic life indicate a further deepening of property stratification of the population and the growth of social inequality and, accordingly, social tension in society.

Keywords: income of the population, income differentiation, expenses of the population, transfer payments, property stratification, social assistance.

Постановка проблеми. Раціональна поведінка державного регулювання будь-якої країни має забезпечувати підвищення добробуту власного населення. Добробут населення визначають його доходи, тобто вся сукупність грошових та інших надходжень, що можуть спрямовуватися на задоволення фізичних, економічних, моральних та інших потреб. В Україні доходи населення формуються за рахунок оплати праці, підприємницьких доходів, доходів від майна та власності, соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів. Аналіз рівня та структури доходів і витрат населення допоможе визначити проблемні напрямки в соціально-економічній політиці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування доходів населення та видатків на споживчі товари завжди приділялося достатньо уваги з боку сучасних науковців, таких як: П. Гайдуцький, А. Лісовий, П. Мазурок, О. Мельниченко, С. Мочерний [2], І. Кириленко, О. Кравченко [1], Б. Пасхавер, П. Саблук, Н. Холод, М. Федірко та інших. Однак, у зазначеній сфері все ще залишається достатньо питань, яким варто надати уваги у сьогоденні та провадити подальше вивчення і дослідження.

Формування цілей статті. Багато вчених приділяють визначеній темі значний інтерес, бо саме забезпечення високого рівня суспільного добробуту є і буде залишатися одним із визначальних напрямків сучасного державного регулювання. Сучасна соціально-економічна політика державного регулятора передбачає подальше збільшення соціальних виплат, які будуть все в більшій мірі відволікати значні фінансові ресурси з Державного бюджету України на зменшення соціальних диспропорцій, а не на науково-технічний розвиток країни. Тому актуальними залишаються проблеми щодо підтримання стабілізації та забезпечення економічного зростання в країні, які нерозривно пов'язані зі зростанням рівня життя населення (ступенем задоволення матеріальних, духовних та соціальних потреб населення) та ефективного функціонування трудового потенціалу країни.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити той факт, що Україна визначила свій подальший розвиток в рамках Європейської інтеграції та розбудови соціально спрямованої ринкової економіки, показником ефективності якої виступає високий рівень життя населення. Всі суб'єкти господарювання та населення країни виявляють бажання перейти до європейського рівня життя, європейського рівня доходів. Але європейська інтеграція неминуче буде пов'язана і з переходом до європейських цін на товари і послуги, а також і європейських стандартів життя [1, с. 577]. У населення виникає потреба в якісніших умовах проживання, медичних послугах, продуктах харчування. Висуваються також і вищі вимоги до правової захищеності не лише прав власності, господарської діяльності, безпеки оточуючого природного середовища, а і соціальних стандартів (спрямованих на збільшення можливостей людей вирішувати свої проблеми, домагатися особистого успіху та індивідуального щастя). Всі суб'єкти господарювання країни намагаються адаптуватися до сучасних реалій та забезпечити стабільну ефективність своєї діяльності.

Підприємницька діяльність завжди пов'язана з витратами різноманітних факторів виробництва, необ-

хідних для виробництва готової продукції та послуг. Основною задачею бухгалтерського обліку на підприємстві виступає точне та своєчасне, у відповідності до сучасних вимог оподаткування та ведення бухгалтерської документації, врахування цих витрат на різноманітних балансових рахунках. Специфічна особливість обліку затрат живої праці відводиться бухгалтерам-обліковцям, що займаються обліком таких витрат як постійних працівників підприємства, так і тимчасових та сезонних. Зазначені витрати представляють собою нарахування заробітної плати, що є доходами персоналу підприємства, і в той же час виступають суттєвою складовою виробничих витрат підприємства. Регулювання державою мінімального рівня заробітної плати носить двоякий характер:

– з одного боку, це гарантує певний прожитковий рівень та підвищує добробут населення,

– з другого боку – це викликає суттєве збільшення витрат підприємства, що не може не вплинути на підвищення собівартості реалізованої продукції.

Варто наголосити, що заробітна плата – це нагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовими договорами власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [2]. Для того, щоб зарплата виконувала свої основні функції як економічна категорія (відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну) вона повинна задовольняти певний прожитковий рівень [3]. І тут особлива увага надається не номінальній (нарахованій та виплаченій працівникові суми грошей, яка відповідає витраченій ним праці за певний період часу), а реальній – яка характеризує купівельну спроможність номінальної зарплати (вона визначає кількість товарів і послуг, яку працівник зможе придбати за зароблену суму грошей). Динаміка рівня номінальної та реальної заробітної плати по Україні відображена у таблиці 1 [4].

Таблиця 1. Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата штатних працівників в Україні, 2010–2018 рр.

Роки	Номінальна заробітна плата, грн.	Відхилення:		Відсотків до попереднього року	
		абсолютне, грн	відносне, %	номінальна заробітна плата	реальна заробітна плата
2010	2239	x	x	120,0	110,2
2011	2633	394	17,6	117,6	108,7
2012	3026	393	14,9	114,9	114,4
2013	3265	239	7,9	107,9	108,2
2014	3480	215	6,6	106,0	93,5
2015	4195	715	20,5	120,5	79,8
2016	5183	988	23,6	123,6	109,0
2017	7104	1921	37,1	137,1	119,1
2018 (січень-вересень)	8605	1501	21,1	125,7	112,9

Як зазначено у таблиці 1, у порівнянні з 2010 р. зростання номінальної заробітної плати у 2018 р. склало 6366 грн (зростання майже у 3,8 разів). Щодо визначення темпів зростання заробітної плати,

то вони значно вищі за номінальною ніж реальною заробітною платнею.

Показники щодо рівня мінімальної заробітної плати за період 2010–2018 рр. та прогнозованого на 2019 р. подано на рис. 1 і складає зростання за цей період на 3304 грн (зростання майже в 4,8 разів) [4].

Показники рис. 1 засвідчують позитивні тенденції щодо зростання і мінімальної, і середньої номінальної та реальної заробітних плат. Але варто також провести аналіз формування доходів та витрат населення країни за період 2010–2017 рр. (табл. 2) [4].

За показниками табл. 2 можна прослідкувати динаміку та структурні зрушення як доходів населення, так і їх витрат за період 2010–2017 рр. А для наочності динаміку структури доходів населення України в 2010 та 2017 роках подамо на рис. 2.

Як бачимо, за період з 2010 по 2017 роки частка заробітної плати в доходах населення зросла з 40,8% до 44,3% (зростання на 3,5%), частка прибутку на змішаний дохід – з 14,5% до 17,5% (зростання на 3,0%), частка соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів знизилася з 38,5% до 35,2% (зниження на 3,3%), частка доходів від власності – знизилася з 6,2% до 3,0% (на – 3,2%).

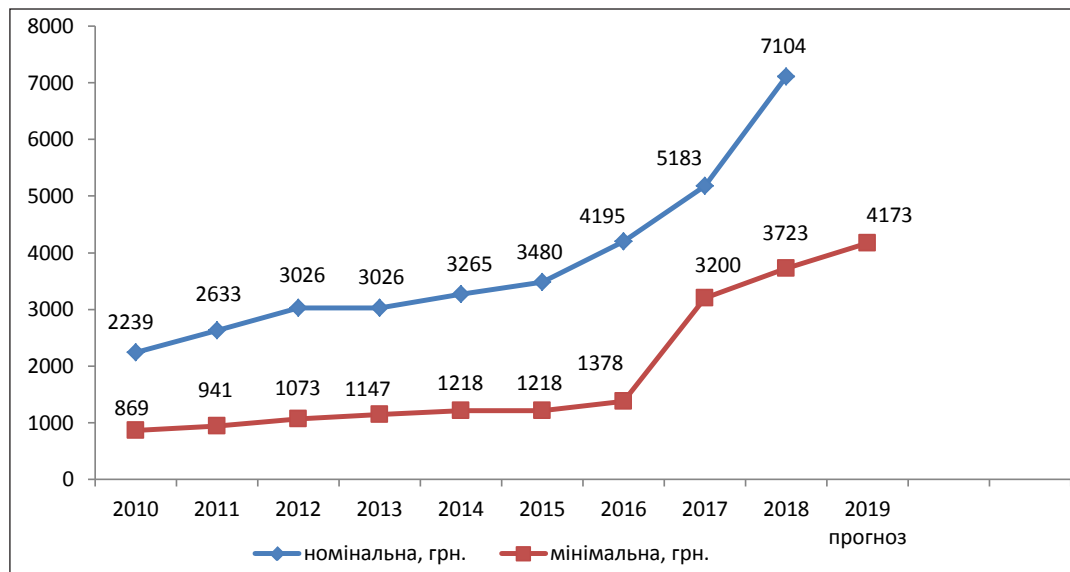

Рис. 1. Показники номінальної та реальної заробітної плати в Україні, 2010–2019 рр.

Таблиця 2. Доходи і витрати населення України, 2010–2017 рр.

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
	(млн грн)							
Доходи:	1101175/	1266753/	1457864/	1548733/	1516768/	1772016/	2051331/	2475826/
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
зарплата	449553/ 40,8%	529133/ 41,8%	609394/ 41,8%	630734/ 40,7%	615022/ 40,5%	709590/ 40,0%	898326/ 43,8%	1096835/ 44,3%
прибуток та змішаний дохід	160025/ 14,5%	200230/ 15,8%	224920/ 15,4%	243668/ 15,7%	254307/ 16,8%	323506/ 18,3%	378213/ 18,4%	433924/ 17,5%
доходи від власності (одержані)	67856/ 6,2%	68004/ 5,4%	80769/ 5,5%	87952/ 5,7%	85114/ 5,6%	80035/ 4,5%	75452/ 3,7%	73702/ 3,0%
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	423741/ 38,5%	469386/ 37,1%	542781/ 37,2%	586379/ 37,9%	562325/ 37,1%	658885/ 37,2%	699340/ 34,1%	871365/ 35,2%
Витрати та заощадження	1101175/	1266753/	1457864/	1548733/	1516768/	1772016/	2051331/	2475826/
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
придбання товарів та послуг	838213/ 76,1%	1030635/ 81,4%	1194791/ 82,0%	1304031/ 84,2%	1316757/ 86,8%	1568173/ 88,5%	1840262/ 89,7%	2297573/ 92,8
доходи від власності (сплачені)	28844/ 2,6%	29064/ 2,3%	18567/ 1,3%	21091/ 1,4%	23495/ 1,5%	18583/ 1,0%	15564/ 0,8%	18725/ 0,8%
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	72251/ 6,6%	83931/ 6,6%	97226/ 6,7%	107345/ 6,9%	145736/ 9,6%	154187/ 8,7%	182914/ 8,9%	228508/ 9,2%
нагромадження нефінансових активів	19578/ 1,8%	-1159	-2954	5378	2912	-2117	-5481	-5295/ -0,2%
приріст фінансових активів	142289/ 12,9%	124282/ 9,8%	150234/ 10,3%	110888/ 7,2%	27868/ 1,8%	33190/ 1,9%	18072/ 0,9%	-63685/ -2,6%
Наявний дохід	847949	988983	1149244	1215457	1151656	1362599	1582293	1852063
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	117,1	108,0	113,9	106,1	88,5	79,6	102,0	106,0

Варто проведений аналіз доповнити співвідношенням сум доходів отриманих у вигляді заробітної плати (реально зароблених сум) та соціальної допомоги і інших поточних трансфертів (виплачених з бюджетних ресурсів) (рис. 3) [4].

Показники рис. 3 засвідчують, що на кожен гривню заробітної плати у 2010 р. припадало майже 0,94 грн, що були видані у вигляді соціальної допомоги та інших поточних трансфертів. В наступні періоди відбувалося зменшення цього показника. А у 2017 р. на кожен гривню заробітної плати припадало майже 0,79 грн, виплачених у вигляді соціальної допомоги та інших

Рис. 2. Динаміка структури доходів населення України в 2010 та 2017 рр. (%)

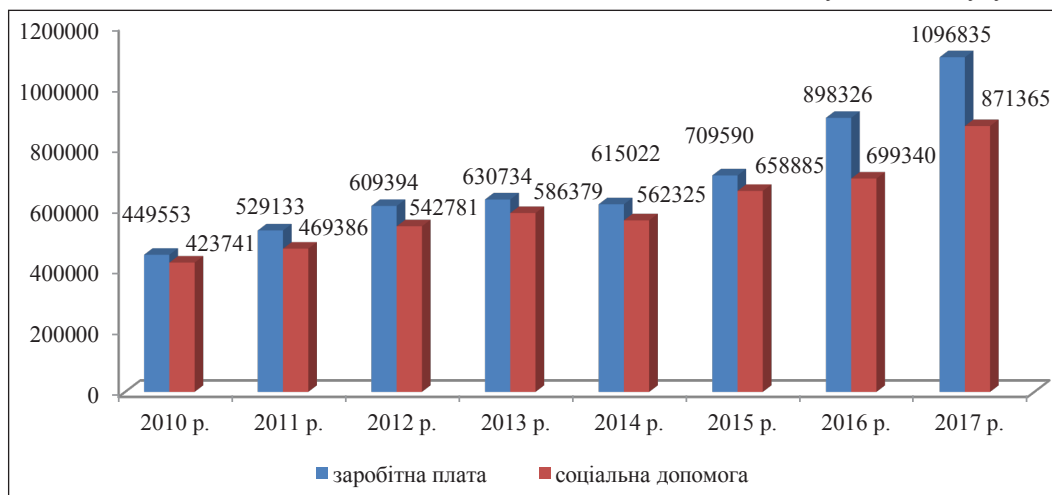

Рис. 3. Співвідношення заробітної плати та соціальних виплат, 2010–2017 рр., млн грн

поточних трансфертів. Отже, тиск соціальних виплат на Державний бюджет залишається досить значним (соціальні видатки в цілому занадто великі для країни з таким рівнем економічного розвитку), але не є ефективним. За даними ПРООН, майже 20% працюючих, 32,6% сімей з дітьми та майже 24,5% всього населення України є бідними [5; 6].

До невтішних висновків приводить і аналіз структурних змін витрат населення за період 2010–2017 рр., результати якого подано на рис. 4 [4].

З показників рис. 4 можна визначити, що витрати на придбання товарів та послуг у 2017 р. зросли до 92,8% у порівнянні з 76,1% у 2010 р. (зростання на 16,7%). Доходи від власності (сплачені) знизилися з 2,6% у 2010 р. до 0,8% у 2017 р., а поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти відповідно за цей період зросли з 6,6% до 9,2%.

Особливу увагу варто приділити витратам населення на оплату житла, комунальних продуктів та послуг. На рис. 5 відображена частка зазначених витрат та вказана частка сум, що припадають на пільги та субсидії [4].

Зазначені на рис. 5 показники переконливо доводять, що підвищення тарифів на комунальні послуги обертаються збільшення виплат на їх субсидіювання з 0,6% у 2010 р. до майже 7,0% у 2017 р. Тепер стає зрозумілим кому на справді «допомагає» державний бюджет і чому населення України стає біднішим.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз переконливо доводить неспроможність сучасних владних структур вирішити проблеми бідності в країні. Залучення та розподіл бюджетних коштів в Україні здійснюється неефективно та має низку невирішених проблем. Ми глибоко переконані, що для підвищення рівня життя населення необхідно, в першу чергу, створити нові робочі місця, тобто провадити ефективну політику сприяння зайнятості (удосконалення інвестиційної та податкової політики для відкриття нових підприємств); по-друге, здійснювати стимуляційну політику для розвитку малого та середнього бізнесу; по-третє, удосконалити систему соціального захисту, що практично надасть дієву підтримку найбільш вразливим верстам населення.

Вирішення зазначених проблем вимагає подальшого дослідження та наукового пошуку.

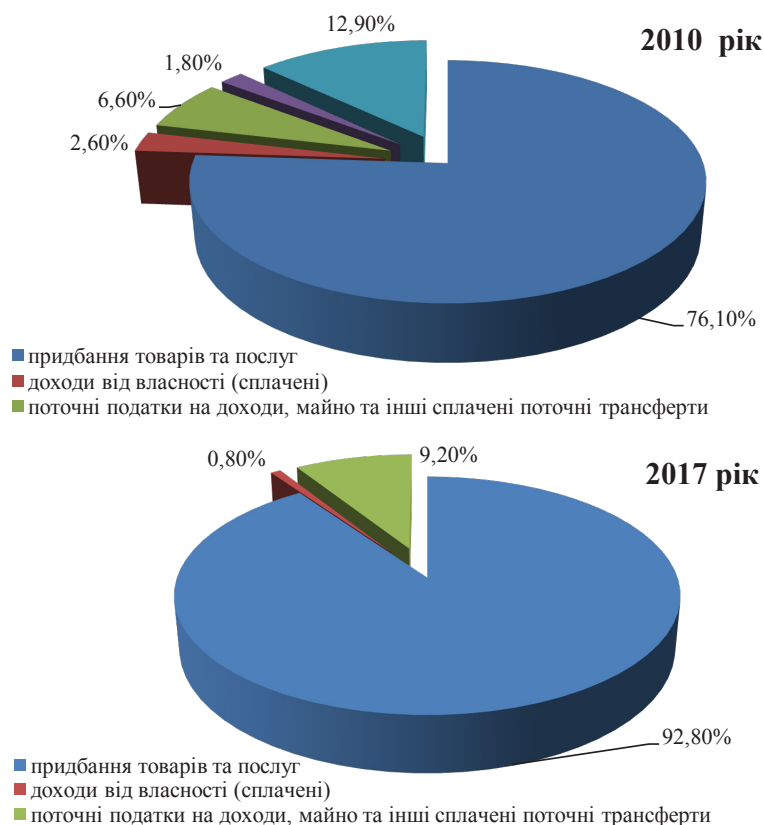

Рис. 4. Аналіз структурних змін витрат населення за 2010–2017 рр. (%)

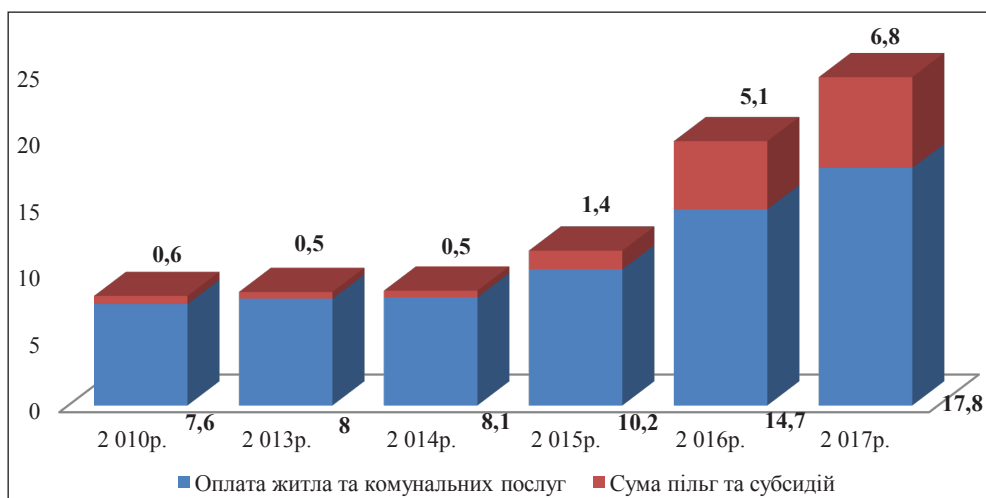

Рис. 5. Частка витрат на комунальні послуги та частка сум, що припадають на пільги та субсидії, 2010–2017 рр. (%)

1. Кравченко О.О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. Збірник праць Миколаївського національного університету № 7. Миколаїв, 2017. С. 572–578.
2. Лісовий А.В. Економічний аналіз доходів населення: стан, структура, динаміка. Наукові праці НДФІ. 2010. № 5. С. 18–22.
3. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія: Підручник. К.: Академія, 2004. 856 с.
4. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Цілі розвитку тисячоліття. ПРООН. URL: <http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/2015%20MDGs%20Ukraine%20infographics%20ukr.pdf>
6. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку. НАН України; Інститут економіки та прогнозування. К., 2010. 356 с.

E-mail: vachuc@ukr.net